

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАВДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Маркотенко Т. С.

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID ID: 0000-0002-2157-3508

Мельник Л. В.

кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти
Державного закладу «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID ID: 0000-0002-5999-4156

У статті розглядається формування соціальної компетентності молодших школярів як важливе завдання громадянської освітньої галузі в умовах реалізації концепції Нової української школи. Соціальна компетентність визначається як інтегративна особистісна якість, що охоплює комунікативну гнучкість, відповідальність, емпатію, толерантність, уміння ухвалювати зважені рішення, критично мислити та конструктивно розв'язувати конфлікти. Особливу увагу приділено потенціалу художніх творів, рольових ігор та інтерактивних вправ як засобів формування позитивної соціальної поведінки молодших школярів. Запропонована методика інтегрує роботу з текстами, обговорення, інсценізацію, групове розв'язання проблемних ситуацій і психологічні вправи, спрямовані на розвиток соціальних навичок молодших школярів. Автори наголошують, що групова робота в початкових класах сприяє не лише засвоєнню навчального матеріалу, а й формуванню в учнів важливих соціальних та особистісних якостей: підвищення впевненості в собі через підтримку групи, усвідомлення значення особистого внеску в спільний результат тощо. Художні твори «Гроно винограду» й «Бабуся» розглядаються як приклади матеріалу з високим виховним і розвивальним потенціалом, що сприяє формуванню емпатії, доброзичливості, взаємоповаги, уміння розв'язувати конфліктні ситуації в родині тощо. Реалізація такого підходу в початкових класах не лише підвищує ефективність навчання, а й готує учнів до активної та відповідальної участі в суспільному житті. У висновках автори зазначають, що результати дослідження можуть бути корисними для вчителів, методистів і науковців, які шукають ефективні шляхи формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах сучасного освітнього простору.

Ключові слова: соціальна компетентність, молодші школярі, методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі, Нова українська школа, дидактика початкової освіти, теорія і методика викладання педагогіки початкової школи.

Markotenko T. S., Melnyk L. V. Formation of social competence of junior schoolchildren as a task of civic education in the context of the New Ukrainian School

The article considers the formation of social competence of younger schoolchildren as an important task of the civic educational branch in the conditions of implementing the concept of the New Ukrainian School. Social competence is defined as an integrative personal quality that encompasses communicative flexibility, responsibility, empathy, tolerance, the ability to make informed decisions, think critically, and resolve conflicts constructively. Particular attention is paid to the potential of works of art, role-playing games and interactive exercises as means of forming positive social behavior of younger schoolchildren. The proposed methodology integrates work with texts, discussion, staging, group problem-solving and psychological exercises aimed at developing social skills of younger schoolchildren. The authors emphasize that group work in primary grades contributes not only to the assimilation of educational material, but also to the formation of important social and personal qualities in students: increasing self-confidence through group support, awareness

of the importance of personal contribution to the common result, etc. The works of art "A Bunch of Grapes" and "Grandma" are considered as examples of material with high educational and developmental potential, which contributes to the formation of empathy, goodwill, mutual respect, the ability to resolve conflict situations in the family, etc. Implementing such an approach in primary grades not only increases the effectiveness of learning, but also prepares students for active and responsible participation in public life. In their conclusions, the authors note that the results of the study may be useful for teachers, methodologists, and scientists who are looking for effective ways to form the social competence of younger schoolchildren in the conditions of the modern educational space.

Keywords: social competence, younger schoolchildren, teaching methods of civics and history education, New Ukrainian School, didactics of primary education, theory and methods of teaching primary school pedagogy.

Вступ. В умовах Нової української школи одним із ключових завдань громадянської освітньої галузі є формування соціальної компетентності учнів, що містить розвиток комплексу життєвих навичок, необхідних для успішної адаптації в соціокультурному середовищі. У Державному стандарті початкової освіти України наголошується на формуванні соціальної компетентності учнів як здатності продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі [4].

Як слушно зауважує О. Василевська, «сучасний етап становлення України, який характеризується розвитком громадянського суспільства, ринкової економіки, процесом інтеграції в європейське співтовариство, зумовлює необхідність формування в молодого покоління нових життєвих стратегій, компетентності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки» [2, с. 3].

Проте формування соціальної компетентності учнів в освітніх закладах України є епізодичним і потребує різнобічних досліджень.

Проблема соціальної компетентності особистості потрапляла в поле дослідницької уваги Н. Бібік, С. Данилейко, І. Єрмакова, В. Коваленко, О. Кононко, Л. Лепіхової, А. Мудрик, Т. Поніманської, О. Проценко, О. Савченко, М. Степаненко та ін.

На думку С. Данилейко, саме в молодшому шкільному віці в дітей виникає новий тип відносин з людьми, засвоюються певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого, відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними виявляються навички конструктивної взаємодії; учень початкових класів починає розуміти, що від його поведінки залежить розв'язання багатьох життєвих ситу-

ацій, зокрема, складних стосовно соціальної взаємодії, а це означає, вони здобувають готовність до опанування навичок конструктивної поведінки у проблемних ситуаціях [3]. В. Коваленко розглядала проблему формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору [5].

Мета дослідження – визначити сутність поняття «соціальна компетентність» у контексті початкової освіти, обґрунтувати її роль як складника громадянської освітньої галузі в умовах Нової української школи, розробити та представити методику формування соціальних навичок у молодших школярів через інтерактивні, ігрові та літературно-творчі форми роботи.

Методи та методики дослідження. Методологічну основу дослідження становлять компетентнісний і дитиноцентричний підходи, а також Концепція громадянської освіти, що визначає формування активної громадянської позиції як одну із цілей сучасної початкової школи, основні положення дидактики початкової освіти, теорії та методики викладання педагогіки початкової школи та методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі.

У процесі наукового дослідження використано *комплекс методів*: аналіз, синтез, узагальнення наукових джерел з проблеми формування соціальної компетентності, вивчення нормативних документів, спостереження за поведінкою і взаємодією учнів, бесіди з учнями тощо.

Результати. Соціальна компетентність охоплює такі аспекти, як комунікативна гнучкість, відповідальність, емпатія, здатність

до ухвалення зважених рішень і критичного осмислення інформації. Як зауважує Н. Бібік, соціальна компетентність передбачає здатність жити в соціумі (враховувати інтереси та потреби соціальних груп; дотримуватися соціальних норм і правил; співпрацювати з партнерами) [1].

Соціальну компетентність учнів молодших класів можна вважати сформованою тоді, коли вони: володіють елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінують, визнають значущість для себе того, що пов'язано зі соціальним життям, цікавляться ним; називають словами, вербалізують основні соціальні явища; передають враження, пов'язані із соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо); пов'язують соціальну активність людей і власну з виконанням соціально сформованих стандартів; реалізують знання та інтереси у формах поведінки; проявляють у поведінці конструктивну творчість; збалансовують особисті та соціальні інтереси [6].

Ефективна методика роботи над питаннями названих вище соціальних навичок може містити інтерактивні форми навчання, зокрема:

- *ситуаційні вправи*: моделювання повсякденних ситуацій (наприклад, взаємодія з кондуктором у громадському транспорті або допомога однокласнику), обговорення оптимальних моделей поведінки;

- *групові дискусії*: обговорення реальних випадків із життя дітей з метою пошуку морально правильних рішень;

- *рольові ігри*: інсценування ситуацій, пов'язаних із комунікативними труднощами, що допомагає учням навчитися адекватно реагувати на виклики повсякденного спілкування;

- *спостереження та самоаналіз*: залучення дітей до аналізу власної поведінки, ведення щоденників спостережень щодо проявів комунікативної культури, емпатії, відповідальності, здатності до ухвалення рішень у своєму середовищі.

Освітній процес у початковій школі має бути спрямований на системне формування зазначених навичок через зміст уроків, інтерактивні методики й використання практико

орієнтованих завдань. Зокрема, навчальні матеріали повинні сприяти розвитку ключових навичок, серед яких: ефективне спілкування (уміння слухати, формулювати думки, аргументувати позицію); ухвалення рішень (аналіз варіантів, прогнозування наслідків, відповідальність за вибір); критичне та творче мислення (аналіз інформації, висування гіпотез, креативність у розв'язанні проблем); емоційна саморегуляція (керування емоціями, запобігання конфліктам); усвідомлення та формування ціннісних орієнтацій (толерантність, повага до прав людини, соціальна справедливість).

Важливим інститутом соціалізації особистості є сім'я, що відіграє центральну роль у вихованні дитини та формуванні її світогляду. У межах змістової лінії «Я серед людей» основним завданням є розвиток у молодших школярів навичок ефективної взаємодії та толерантного ставлення до членів сім'ї та ширшого соціального оточення. Важливо формувати здатність дітей до конструктивної комунікації, уникнення конфліктів, подолання упереджень і стереотипів.

Формувати соціальну компетентність молодших школярів також доцільно через власний приклад, обговорення почуттів, читання книжок, заохочення до допомоги іншим тощо.

Дитяча література має великий виховний потенціал, що проявляється у формуванні моральних цінностей, естетичного смаку, розвитку уяви та соціальних навичок. Вона знайомить дітей з навколишнім світом, допомагає освоювати рідну мову та готує до життя, навчає розрізняти добро і зло, правду і неправду. Художня література сприяє розвитку емпатії в дітей, даючи їм змогу переживати почуття та думки персонажів. Вона допомагає їм краще розуміти інших людей, їхні мотиви й емоції. Щоб розвивати емпатію і соціальні навички засобом художньої літератури, варто зосередитися на читанні та обговоренні творів, які яскраво ілюструють емоції та переживання персонажів, взаємодію героїв творів у родині та інших соціальних групах.

Розглянемо, як можна сформувати емпатію та соціальні навички в дітей молодшого шкільного віку за допомогою опрацювання

оповідань «Виноградне гроно» й «Бабуся» (автор Т. С. Маркотенко).

Виноградне гроно

Найбільше у світі наш дідусь любить доглядати за садом. Кожне посаджене дідусем дерево комусь призначається: персик – мені, яблунька – мамі, слива – татові. Тут є дерева для всіх наших рідних, кому яке до вподоби. Тільки собі дідусь не посадив ніякої деревинки.

На всі дні народження ми накриваємо святковий стіл у садку. Після привітання іменинника дорослі завжди запитують у дітей, який подарунок дерево принесло цього року. Мені моє дерево, крім персиків, подарувало машинку й планшет. Я вже знаю, що то дідусь поклав подарунки під дерево, але не зізнаюсь.

– Тату, а коли ви вже собі дерево посадите, – сміються дорослі, – мабуть, хочете якогось дуба, щоб багато подарунків умістилося?

Минулого року дідусь посадив виноград. Ми жартували, що виноград люблять усі, тому, мабуть, восени там будуть подарунки для всіх. Але на молодому винограді виросло тільки одне гроно. Дідусь майже щодня інформував:

– Ягідки наливаються соком. Ух, і виноград буде. Посмакуємо незабаром.

А тут раптом дідусь захворів. Майже нічого не їсть. Сумно без нього. Навіть у садку горобці якось припинили. І на день народження мами стіл у саду не накривали.

Одного дня тато сказав:

– Усе, гроно треба зрізати, виноград достиг.

Він зайшов до кімнати дідуся:

– Оце, тату, ваш виноград, спробуйте.

Дідусь спробував одну ягідку винограду й попросив, щоб прийшла мама.

– Доню, цього року я тебе не вітав з днем народження і яблунька нічого тобі не подарувала. Нехай тобі буде цей виноград.

– Добре, тату, подарунок мені, але ми всі покуштуємо.

Гроно поділили на всіх. Але ніхто не їв свої ягідки. Кожен з нас заходив до дідуся і ділився з ним.

Дідусь одужав.

– Це виноград допоміг, – говорив він.

Відтоді ми перший виноград їмо всі разом. А дідусю і справді в кінці саду біля річки

цього року ми всі разом посадили дуб і приладнали біля нього лавочку.

– Щоб багато подарунків під ним умістилось, – говорили онуки.

– Щоб сильний і здоровий був, як дуб, – бажали дорослі дідусеві.

З метою сформування емпатії і соціальних навичок у молодших школярів доречно проводити роботу з текстом за таким алгоритмом.

1. *З'ясувати за допомогою низки питань за змістом, як діти зрозуміли текст:* Що найбільше подобалося дідусю? Які приємні несподіванки влаштовував дідусь для членів родини? Чому на день народження мами не накривали святковий стіл у садку? Як дідусь вирішив поділитися своїм виноградом? Як змінилося ставлення родини до винограду після того, як дідусь одужав?

2. *Провести роботу на логіку (можна дати речення на картках):* Розташуйте події у правильній послідовності: 1. Дідусь садив дерева для кожного. 2. Родина святкувала дні народження в саду. 3. Дідусь посадив виноград. 4. Хвороба дідуся. 5. Родина поділилась виноградом. 6. Одужання дідуся. 7. Посадили дуб.

3. *Провести обговорення почуттів і повединки героїв твору:* Що враховував дідусь, обираючи дерево для кожного члена родини? Що засмутило дідуся? У який спосіб родина проявила свою любов до дідуся? Як виноград став символом допомоги й підтримки в родині? Чому родина вирішила посадити біля річки саме дуб?

4. *Запропонувати дітям творчі питання для розвитку критичного мислення й креативності:* Уявіть і намалюйте, яке дерево посадили б ви? Кому б його подарували? Чому? Вигадайте продовження історії: що сталося наступного року? Як би ви вчинили, якби побачили, що дідусь сумує? Створіть власну історію, де головний герой отримує подарунок від дерева, яке посадив його дідусь. Уявіть, що ви один з персонажів цієї історії й напишіть щоденник про події, пов'язані з виноградом. Намалюйте сад, який посадив дідусь, додавши моменти святкування й вручення подарунків.

На розвиток і навчання учнів початкових класів впливає групова робота, яка сприяє не лише засвоєнню навчального матеріалу, а

й формуванню важливих соціальних та особистісних якостей: підвищення впевненості в собі через підтримку групи, усвідомлення значення особистого внеску в спільний результат тощо. За запропонованим текстом доцільно провести такі *види групової роботи*: дискусію на тему «Які дерева можна вважати символами України?»; рольові ігри (учні розігрують сцену, коли дідусь дарує виноград своїй родині; сімейна вечерея, на якій кожен учасник грає роль одного з членів родини; інсценізація діалогу між дідусем і онуком або дідусем і мамою).

Для розвитку в молодших школярів толерантності, емпатії, милосердності й уміння запобігати конфліктам пропонуємо роботу з таким текстом.

Бабуся

Пів року тому до нас переїхала жити бабуся. Вона лагідна й добра, просто вже дуже старенька. Мама за неї хвилювалася, тому ми й забрали її до себе. У селі немає лікаря, а в нас і лікарня поруч, і аптека. Щоправда, тут немає садка, як у бабусі, але вона може вийти у двір, посидіти на лавочці й поговорити із сусідками.

Одне мені не подобається в бабусі: вона не вміє користуватися ні пральною машиною, ні кавоваркою, ні мультипіччою. Матуся вже декілька разів пояснювала, а бабуся все одно щось та зробить не так. Ось і сьогодні матуся їй сказала, щоб вона не прала білизну руками, а тільки машинкою. А бабуся знову своє: «Може, у мене не вийде ввімкнути». Це ж так просто: виставити температуру, обрати кнопку, яку тканину прати, указати, чи слід замочувати білизну, чи ні, як віджати – і пуск. Я не витримала й сказала мамі, що бабуся стара й нащо її вчити.

А матуся каже: «Коли я була маленькою й не встигала йти за бабусею, то вона мене не підганяла, а брала на руки й несла. І не сварилася, коли я щось не розуміла. А тепер, коли бабуся не встигає йти за новими технологіями, не знає, як користуватися деякими речами, я повинна не сердитися, а ніби «нести її на руках». Треба бути милосердними, допомагати бабусі і взагалі всім стареньким».

Я подумала: «Яка в мене добра матуся! І це її так бабуся виховала. Я теж буду рости милосердною».

Для сформування толерантності, відповідальності, милосердя, уміння розв'язувати конфлікти в молодших школярів можна проводити роботу за оповіданням у такій послідовності.

1. *З'ясувати, як діти зрозуміли текст*: Чому мама вирішила забрати бабусю до себе? Як бабуся ставиться до нових технологій, як-от пральна машина чи кавоварка? Яке ставлення мами до бабусі? Як головний герой оцінює вчинки своєї мами щодо бабусі?

2. *Провести обговорення почуттів і поведінки героїв твору*: Чому мама порівнює своє ставлення до бабусі з тим, як бабуся ставилася до неї в дитинстві? Як текст відображає важливість турботи й милосердя до старших людей? Як, на твою думку, ставлення до бабусі впливає на її емоційний стан? Які риси характеру матері головного героя можна побачити в її поведінці?

Бажано ставити учням відкриті питання, що потребують розгорненої відповіді й спонукають глибше замислюватися над ситуацією та шляхами розв'язання життєвих проблем: Як би ви вчинили на місці головного героя: чи пробували б допомогти бабусі навчитися користуватися технікою? Які технології, на вашу думку, можуть бути складними для людей похилого віку? Чи вважаєте ви важливим навчати старших людей нових технологій, або краще дати їм час адаптуватися до змін?

3. *Запропонувати дітям творчі завдання*, що допомагають активізувати мислення, уяву, фантазію, навчають знаходити нестандартні рішення й бачити проблему з різних боків, усвідомлювати емоції, розвивати емпатію та вміння розв'язувати конфлікти. Можна запропонувати такі творчі завдання: написати твір на тему «Як я допомагаю своїм рідним» (враховуючи ставлення до старших людей); створити малюнок, що ілюструє сцену, коли бабуся сидить на лавочці з іншими бабусями, чи коли мама пояснює їй, як користуватися технікою.

До групових форм роботи з цим текстом, які збагачують пізнавальний досвід дітей і дають розуміння ролі кожного учасника в досягненні спільного успіху, можна зарахувати такі рольові ігри: уявіть, що ви головний герой, і поясніть бабусі, як користува-

тися мультипліччю; зіграйте сценку, де мама намагається допомогти бабусі опанувати нову техніку.

Розглянуті оповідання написані простою і зрозумілою для дітей мовою, мають чітку мораль про доброту, співчуття та бажання зроби́ти іншу людину щасливою.

Також для розвитку емпатії та соціальних навичок можна використовувати й інші оповідання, зокрема: «Скрипка» Василя Сухомлинського (про цінність праці та мистецтва); «Як зайчик утік від вовка» Юрія Ярмиша (про важливість взаємодопомоги та дружби); «Дідусів кожух» Олександра Ясенчука (про повагу до старших та сімейні цінності). Ці літературні твори допоможуть дітям краще розуміти емоції інших, розвивати співчуття, учитися бути чуйними та добрими.

Гармонійно формувати особистість дитини також допомагають психологічні ігри. Через ігрові ситуації дитина вчиться розпізнавати, виражати та регулювати власні емоції, долати страх, знімати напруження, переживати радість від досягнень, а також співчувати іншим. Під час таких ігор діти взаємодіють із ровесниками, що сприяє розвитку навичок спілкування, формуванню вмінь слухати, домовлятися, працювати в команді та поважати чужу думку. Завдяки сюжетам психологічних ігор дитина вчиться знаходити нестандартні рішення, розвиває фантазію та вміння прогнозувати наслідки своїх дій. Виконуючи ігрові завдання, діти набувають позитивного досвіду подолання труднощів, що підвищує їхню впевненість і віру у власні сили.

Наведемо приклади психологічних ігор і вправ для розвитку емпатії і соціальних навичок у молодших школярів:

1. *«Що трапилось з героєм?»* (Учитель показує дітям картку чи фотографію людини або тварини, яка виражає якусь емоцію. Просить учнів описати, що, на їхню думку, могло статися і що відчуває персонаж. Це спонукає дітей аналізувати міміку, позу й контекст).

2. *«Віддзеркалення емоцій»* (Один з учасників показує певну емоцію (радість, смуток, здивування) без слів, лише мімікою та жестами. Інші учні намагаються «віддзеркалити» її, а потім обговорюють, що це за емоція і в яких ситуаціях її можна відчувати).

3. *«Я повітряна кулька»* (Учитель пропонує дитині уявити себе повітряною кулькою: вона повільно набирає повітря, коли відчуває сильні емоції (наприклад, злість чи образ), а потім повільно його випускає, заспокоюючись. Ця вправа допомагає молодшим школярам усвідомити свої емоції).

Розвитку емпатії і соціальних навичок у молодших школярів сприятимуть ігри, де діти можуть спробувати себе в ролі іншої людини. Наприклад, розіграти ситуацію із життя, коли дитина виконує роль провідника сліпої людини (переводить через дорогу, допомагає іти східцями, зайти до транспорту тощо). Також у процесі рольової гри учень може показати поведінку людини з переломом руки або допомогти дитині, яка загубила свою улюблену іграшку або загубилася в торговому центрі чи на вокзалі. Це допомагає молодшим школярам відчувати ситуацію з іншої перспективи.

У процесі роботи з формування навичок соціальної взаємодії молодших школярів педагог може використовувати картки з малюнками, що зображують конфліктні чи проблемні ситуації (наприклад, одна дитина плаче, а інші сміються). Учні по черзі беруть картку, описують побачене і пропонують свій варіант вирішення проблеми.

Психологічні ігри є не лише приємною діяльністю, а й потужним інструментом розвитку емоційної грамотності, міжособистісних умінь і психологічної стійкості дитини.

Висновки. Отже, формування соціальної компетентності в учнів початкової школи є одним із ключових завдань громадянської освітньої галузі й передбачає розвиток умінь ефективно взаємодіяти, дотримуватися соціальних норм, розв'язувати конфлікти та ухвалювати відповідальні рішення. Запропонована методика поєднує роботу з художніми текстами, інтерактивні вправи, рольові ігри та психологічні завдання, що забезпечують комплексний вплив на розвиток комунікативних, емоційних і моральних якостей дітей. Використання літературних творів, зокрема оповідань «Виноградне гроно» й «Бабуся», сприяє вихованню емпатії, толерантності та милосердя, а групові форми роботи допомагають розвивати навички співпраці та взаємоповаги.

Представлені результати дослідження можуть стати в нагоді вчителям, методистам і науковцям, які шукають ефективні шляхи формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах сучасного освітнього простору.

Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на розробку діагностичних інструментів для вимірювання рівня сформованості соціальної компетентності та вдосконалення методів її формування в умовах інтегрованого навчання.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. №9. С. 1–4.
2. Василевська О. І. Особливості розвитку психічного здоров'я молодшого школяра засобами казкотерапії : дис. канд. ... псих. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2015. 261 с.
3. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи. *Матеріали наукової конференції «Соціум. Наука. Культура»*. URL: <http://intkonf.org/-danileiko-si-shlyahiformuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchnivpochatkovoyi-shkoli/>.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
5. Коваленко В. Формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 6. С. 37–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_6_11.
6. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника : (системний підхід). Київ : Стило, 2000. 336 с.

References

1. Bibik, N. M. (2010). Kompetentnist' i kompetentsiyi u rezul'tatakh pochatkovoyi osvity [Competence and competencies in the outcomes of primary education]. *Pochatkova shkola – Elementary school*, (9), 1–4 [in Ukrainian].
2. Vasylevs'ka, O. I. (2015). Osoblyvosti rozvytku psykhychnoho zdorov'ya molodshoho shkolyara zasobamy kazkoterapiyi [Peculiarities of the development of mental health of a junior schoolchild by means of fairy tale therapy]. Candidate's thesis, Kyiv [in Ukrainian].
3. Danyleiko, S. I. (n.d.). Shliakhy formuvannia sotsial'noi kompetentnosti uchniv pochatkovoi shkoly [Ways of forming social competence of primary school students]. *Materialy naukovoi konferentsii «Sotsium. Nauka. Kul'tura» – Proceedings of the scientific conference «Society. Science. Culture»*. Retrieved from: <http://intkonf.org/-danileiko-si-shlyahiformuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchnivpochatkovoyi-shkoli/> [in Ukrainian].
4. Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahal'noyi osvity, zatverdzenyy postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 kvitnya 2011 r. № 462 [The State Standard of Primary General Education, was approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 87 of February 21, 2018]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. Kovalenko, V. (2015). Formuvannia sotsial'noyi kompetentnosti uchniv molodshykh klasiv v umovakh suchasnoho informatsiynoho prostoru. *Osvita ta rozvytok obdarovanoyi osobystosti – Education and development of gifted individuals*, (6), 37–40. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_6_11 [in Ukrainian].
6. Kononko, O. L. (2000). *Psykhologichni osnovy osobystisnoho stanovlennya doshkil'nyka : (systemnyy pidkhid)* [Psychological foundations of the preschooler's personal development: (a systematic approach)]. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].

Надійшла 19.08.2025

Прийнята 07.09.2025

Опублікована 15.10.2025